Analyysi

Koronakriisiin vastaavia talouspolitiikan toimia eri maissa

Suomen talous | 22.04.2020 |

Lauri Vilmi, Tuulia Asplund, Pasi Ikonen, Michaela Elfsbacka Schmöller, Juuso Vanhala

KIRJOITTAJAT

Lauri Vilmi
Vanhempi neuvonantaja

Tuulia Asplund

Pasi Ikonen
Vanhempi ekonomisti

Michaela Elfsbacka Schmöller
Vanhempi tutkijaekonomisti

Juuso Vanhala
Ennustepäällikkö

Suomessa ja muissa maissa on otettu käyttöön laaja joukko toimia, joilla pyritään torjumaan koronapandemian ja talouden rajoitustoimien aiheuttamaa taloudellisen toiminnan hiipumista, yritysten konkursseja ja työttömyyden nousua. Toimet vastaavat yritysten ja kotitalouksien välittömään ahdinkoon, mutta samalla niillä pyritään estämään tilapäisestä sokista aiheutuva lama, joka voi seurata konkurssiaallosta ja työttömyyden voimakkaasta noususta. Tärkeä tavoite on luoda olosuhteet, joissa talouden toipuminen olisi mahdollisimman nopeaa rajoitteiden poistumisen jälkeen.

Yleiskatsaus toimiin eri maissa

Koronakriisin kaltaisen talouden sulkeutumisen tilanteessa finanssipolitiikalla pyritään ensin akuutissa vaiheessa tukemaan yritysten ja kotitalouksien selviämistä tilanteesta, jossa tulovirrat ovat tyrehtyneet.[1] Toinen tärkeä tavoite on varmistaa olosuhteet, joissa toipuminen olisi mahdollisimman nopeaa rajoitteiden poistumisen jälkeen. Tässä erilaiset elvyttävät toimet ovat keskeisessä osassa. Taulukkoon on kerätty yleisellä tasolla keskeisimmät vertailumaissa tehdyt finanssipoliittiset toimet. Taulukko perustuu OECD:n ja Bruegelin (2020) tietokantoihin 7.4.2020 kerättynä.[2] Toimien yksityiskohdat ja tarve vaihtelevat talouden rakenteiden mukaan, ja siten toimien täysi vertailu on vaikeaa. Esimerkiksi Alankomaissa, Saksassa ja Tanskassa on lisätty yritysten palkkatukia työttömyyden ehkäisemiseksi, mutta Suomessa irtisanomisia ehkäistään jo valmiiksi lainsäädännön puolesta lomautusjärjestelmällä, jolloin palkkatuelle ei ole välttämättä vastaavaa tarvetta.

Taulukko 1.

Politiikkatoimia eri maissa

		Suomi	Alankomaat	Itävalta	Norja	Ruotsi	Saksa
Yritysten tukeminen	Pienyritysten tukeminen	X	X			X	X
	Yritystuet	X	X	X	X	X	

	Lainatakuut/ likviditeetti	X	X	X	X	X	X	
	Yritysten pääomittaminen						X	
	Verojen maksuajan pidentäminen	X	X	X	X	X	X	
Kotitalouksien tukeminen	Työttömyystuen muutokset	X			X	X	X	
	Palkkatuki työttömyyden ehkäisyyn		X			X	X	
	Opintojen tukeminen	X			X	X	X	
	Vuokralaisten aseman parantaminen						X	
	Terveydenhuollon tukeminen	X		X	X	X	X	
Kriisistä toipumisen edistäminen	Investointien tukeminen/ lisääminen				X		X	
	Verojen lasku (ALV)				X			
	Kesälomien aikaistamisen mahdollistaminen			X				
Lähde: OECD policy tracker, Bruegel								

Tehdyt toimet yritysten tukemiseksi akuutissa vaiheessa

Tähän mennessä ilmoitetuista toimista suurin osa on keskittynyt akuutista talouden sulkeutumisesta selviämiseen. Yritysten toimintaedellytyksiä on pyritty parantamaan kaikissa vertailumaissa suorilla yritystuilla ja erilaisilla lainatakuu- ja lainoitusjärjestelmillä. Näin on tehty myös Suomessa. Useissa maissa yritysten lainaperusteista rahoitusta rajoittaa osittain yritysten

haluttomuus lisätä riskinottoa epävarmassa taloustilanteessa sekä pankkien haluttomuus lainata riskipitoisimmille yrityksille. Saksassa on lisätty myös suoraa oman pääoman ehtoista rahoitusta yrityksille.

Yritysten likviditeettiä on myös tuettu useassa maassa pidentämällä verojen maksuaikaa. Tämä parantaa yritysten likviditeettiä välittömässä tilanteessa, mutta ei välttämättä rahoitusasemaa pidemmällä aikavälillä. Verojen maksuajan pidennys voikin olla tarpeen kohdentaa pidemmäksi ajaksi koronakriisin jälkeen, jolloin yrityksille jää riittävästi aikaa rahoitusasemansa parantamiseksi.

Tehdyt toimet kotitalouksien tukemiseksi

Kotitalouksien taloustilannetta on tuettu eri maissa helpottamalla työttömyysturvan piiriin pääsyä ja pidentämällä työttömyysturvan kestoa. Kotitalouksien aseman tukeminen helpottaa myöhemmin yksityisen kulutuksen elpymistä ja vähentää mahdollisia pidempiaikaisia sosiaalisia ongelmia. Työpaikkojen säilymistä on tuettu Alankomaissa, Saksassa ja Tanskassa palkkatuen lisäämisellä työntekijöille, joiden työt ovat vähentyneet tai loppuneet kriisin seurauksena. Suomessa vastaavaa tukea tarjoaa lomautusjärjestelmä ja lomautuksen aikainen työttömyysturva. Lisäksi kotitalouksien asemaa on parannettu useissa maissa opintojen tukemisen ehtojen keventämisellä ja Saksassa vuokralaisten aseman vahvistamisella.

Rajoitusten jälkeen taloutta elvyttävät toimet

Toistaiseksi ilmoitetut toimet ovat keskittyneet akuuttiin kriisin hoitoon, ja maat ovat ilmoittaneet vain vähän finanssipoliittisia toimia, joilla pyritään elvyttämään taloutta koronaan liittyvien rajoitteiden purkautumisen jälkeen. Saksassa on tosin ollut keskusteluissa esillä 50 mrd. euron (noin 1,5 % BKT:sta) elvytyspaketti rajoitustoimien jälkeiselle ajalle. Elvyttävien toimien teho on todennäköisesti suurempi silloin, kun rajoitteet on purettu ja talouden toiminta on tältä osin normalisoitunut. Tällaisten toimien tulisi olla hyvin kohdennettuja ja määräaikaisiksi rajoitettuja.

Yksityisiä investointeja pystytään tukemaan verohelpotuksilla tai määräaikaisella investointien täydellä poisto-oikeudella verotuksessa. Investointien osalta tähän mennessä vain Saksassa on ilmoitettu julkisten investointien lisäämisestä vuosille 2021–2024. Yksityistä kulutusta pystytään tukemaan tulonsiirtojen lisäksi määräaikaisella kulutusverojen laskulla. Tähän mennessä vain Norja on ilmoittanut kohdennettujen toimialojen ALV:n määräaikaisesta laskusta 12 %:sta 6 %:iin.

Hyvin toimiva lomautusjärjestelmä (Suomi) tai lyhennetyn työajan ohjelmat (Saksa) ja erilaiset palkkatuet edesauttavat työmarkkinatilanteen nopeaa toipumista kriisistä. Itävallassa talouden toipumista on lisäksi pyritty edesauttamaan antamalla yrityksille oikeus määrätä korkeintaan

kaksi viikkoa kesälomasta pidettäväksi välittömästi. Vaikka tämä toimi ei auta likviditeettiongelmissa olevia yrityksiä, se voi edesauttaa joissakin yrityksissä tuotannon elpymistä, kun työvoima on käytettävissä kesällä heti, jos epidemia hellittää.

Yritysten tukeminen ja rahoitus

Koronaviruspandemian kaltaisissa tilanteissa, joissa esimerkiksi luonnonkatastrofit ovat aiheuttaneet äkillisiä rahoitustarpeita yrityksille, suurimmat rahoitusongelmat ovat yleensä tulleet niille yrityksille, joilla ei ole ennestään ollut hyvää pankkisuhdetta. Hyvässä pankki- ja luottosuhteessa olevien yritysten tilanne on tutkimuskirjallisuuden valossa parempi kuin niiden, joilla ei ole luottosuhdetta pankkiin (tai on mahdollisesti pankkisuhde vain maksuliikenteen hoitoa varten). Suurimmat vaikeudet rahoituksen saannissa saattavat koitua pienille velattomille työvoimavaltaisille palvelusektorin yrityksille.

Suomessa yritysten rahoitustilannetta on jo pyritty parantamaan monilla muun muassa pankkisektoriin kohdistuvilla ja sen kautta välittyvillä finanssi- ja makrovakauspoliittisilla toimilla, rahoitusvalvojien myöntämillä helpotuksilla sekä pankkien omilla joustotoimilla. Lisäksi EKP on rahapolitiikallaan tukenut pankkien rahoituksen saatavuutta ja välitystä.

Pankeilla on suuremmat kannustimet kannatella pahimman yli niitä yrityksiä, jotka ovat jo pankkien velallisia. Tästä esimerkkeinä ovat mm. pankkien laajasti tarjoamat joustot lainojen lyhentämisessä. Sen sijaan tilanteessa, jossa talouden näkymät ovat äkillisesti heikentyneet, pankit lienevät vähemmän halukkaita ottamaan uusiksi asiakkaikseen sellaisia kassavaikeuksissa olevia yrityksiä, joita pankit eivät ole luotottaneet eivätkä siten arvioineet aiemmin. Yritysten suora rahoittaminen voi siten joissain tapauksissa olla tehokkaampaa kuin se, että yritetään lisätä niille rahoitusta pankkisektorin kautta.

Lisäksi merkittävä ongelma erityisesti työvoimavaltaisten yritysten kohdalla voi olla vakuuksien puute: vakuudeksi kelpaavaa omaisuutta ei välttämättä ole ollenkaan, tai jos on, sitä ei ole arvioitu. Vaikka uusi yritys voitaisiinkin arvioida ja luokitella, luottoluokitus saattaisi olla niin heikko, ettei pankki voisi myöntää kohtuuhintaista luottoa tai luottoa ollenkaan rikkomatta luotonantoperiaatteitaan. Tämä voi vaikeuttaa myös valtion takaamaa lainoitusta: kun Finnveran takaus on enintään 80 prosenttia, jää pankin kannettavaksi osa luottoriskistä, jolloin pankki saattaa edellyttää yritykseltä lisävakuuksia.

Edellä mainitut tekijät saattavat pakottaa etenkin pienyrittäjiä turvautumaan kalliisiin vakuudettomiin luottoihin selvitäkseen pahimman yli. Toisaalta digitaalisesti toimivat luotottajat voisivat mahdollisesti lisätä luotonantoaan vastatakseen kriisitilanteessa kasvaneeseen kysyntään nopeammin kuin perinteiset pankit, joiden luotonkäsittely saattaa ruuhkautua.

Esimerkiksi Kiinassa ohjattiin fintech-yhtiöitä lainoittamaan pieniä ja keskisuuria yrityksiä pahimman yli. Oikeusministeriön esitys rajoittaa kulutusluottojen korko 10 prosenttiin kuluttajansuojaperustein todennäköisesti vähentää vakuudettomien kulutusluottojen tarjontaa.

Yritysten lainanottohalukkuutta voi epävarmuuden lisäksi vähentää niiden mahdollisuudet maksaa rajoitustoimista johtuvien tulonmenetysten kattamiseksi otettava lisävelka takaisin kassavirrallaan kriisistä toipumisen jälkeen. Tämä koskee etenkin yrityksiä, joiden liiketoiminta on ollut vain juuri ja juuri kannattavaa ennen kriisiä.

Saksassa on otettu käyttöön muun muassa suoraan tukeen perustuvia tukitoimia pienille yrityksille, jotta ne selviäisivät äkillisestä kassavirran heikkenemisestä. Pienten, korkeintaan 5 työntekijän yritysten on mahdollista saada 9000 euron kertatuki (3 kuukaudeksi) ja 6–10 työntekijän yritysten 15 000 euron tuki, jota ei tarvitse maksaa takaisin. Tukea haetaan sähköisesti yksinkertaisella prosessilla. Yrityksillä ei ole saanut olla talousvaikeuksia ennen maaliskuun alkua, ja niiden tulee vakuuttaa, että niiden selviäminen on uhattuna koronakriisin vuoksi.

EU:n komissio laajensi huhtikuun alussa väliaikaista kehystään niin, että 100 prosentin valtiontakauksen antaminen yrityksen lainalle (800 000 euroon asti) on sallittua jäsenvaltioille, jotta ne voivat nopeasti auttaa koronakriisin vuoksi kassaongelmiin joutuneita pk-yrityksiä. Saksassa on korotettu vähintään 10 henkeä työllistäville keskisuurille yrityksille myönnettävien luottojen valtiontakaus 100 prosenttiin, jotta luottoprosessi nopeutuisi ja pankit olisivat halukkaampia luotottamaan koronakriisin vuoksi vaikeuksiin joutuneita yrityksiä. Edellytyksenä täysimääräiselle valtiontakaukselle on, että yritys on ollut toiminnassa vuoden 2019 alussa. Lisäksi sen on pitänyt olla kannattava vuonna 2019 tai keskimäärin 3 viime vuoden aikana. Yrityksen on mahdollista saada tällaista lainaa enintään 3 kertaa sen vuoden 2019 kuukausiliikevaihdon verran. Lainan enimmäismäärä on 500 000 euroa 10–50 työntekijän yritykselle ja 800 000 euroa yli 50 työntekijän yritykselle. Lainan korko on 3 prosenttia ja laina-aika 10 vuotta.

Vastaavasti Sveitsissä yritykset voivat hakea pikalainaa, joka voi olla 10 % vuotuisesta liikevaihdosta, ja tiettyyn rajaan asti näille yrityslainoille myönnetään 100 %:n valtiontakaus. Pankit jakavat asiakasverkostojensa kautta lainat, mikä nopeuttaa rahoituksen välittymistä yrityksille.

Työmarkkinat

Työmarkkinoihin kohdistuvilla toimilla voidaan pyrkiä lieventämään talouden rajoitustoimista koituvia haittoja taloudelle ja sen toimijoille. Työmarkkinatoimien tavoitteina on ainakin i) estää

yritysten (työnantajien) toiminnan loppuminen, ii) turvata ihmisten toimeentulo sekä iii) edistää nopeaa töihin paluuta ja taloudellisen aktiviteetin kasvua kriisin akuutin vaiheen jälkeen. Työmarkkinatoimien apu kriisin akuutissa vaiheessa on tärkeä, mutta yhtälailla tärkeää on, että ne edesauttavat työmarkkinoiden palautumista talouden toipumisvaiheessa.

Suomen työmarkkinoilla yksi ongelma on se, että työehtojen joustot eivät ole leimallinen osa itse työmarkkinajärjestelmää tai sen instituutioita, vaan kriisitilanteissa tilapäisiä joustotoimia sovitaan kiireellisellä aikataululla. Oleellinen esimerkki on palkanmuodostus. Tärkeä joustava elementti Suomen työmarkkinoilla on lomautusjärjestelmä, joka on tässäkin kriisissä osoittanut merkittävyytensä.

Suomessa ja monissa muissakin maissa koronakriisiin vastaavat työmarkkinatoimet liittyvät enimmäkseen yhtäältä lomautuksiin ja lyhennettyyn työaikaan ja toisaalta työttömyysturvan ehtoihin ja kelpoisuuteen.

Työttömyysturvan laajennus tukee kotitalouksia

Kotitalouksien taloustilannetta on tuettu monissa maissa helpottamalla työttömyysturvan piiriin pääsyä ja pidentämällä työttömyysturvan kestoa. Suomessa on laajennettu työttömyysturva kattamaan myös yrittäjät ja freelancerit. Lisäksi työttömyysturvasta on poistettu karenssiaika.

Ruotsissa työttömyysturvan työssäoloehtoa ja työttömyyskassan jäsenyysehtoa on höllennetty. On myös ehdotettu työttömyysturvan tason nostamista kotitalouksien taloustilanteen kohentamiseksi, työttömyysturvan karenssiajan poistamista, työnvälityksen resurssien kasvattamista sekä joidenkin tuettujen työpaikkojen tukiehtojen väljentämistä. Myös Norjassa työttömyysturvan karenssiaika on poistettu ja työttömyysturvan kattavuutta on laajennettu koskemaan suurempaa joukkoa ihmisiä, mm. yksinyrittäjiä ja freelancereitä. Tanskassa työttömyysturvan kestoa on pidennetty.

Myös Saksassa työttömyysturvan kattavuutta on seuraavan 6 kuukauden ajaksi laajennettu mm. poistamalla varallisuuden tarkistukset ja työttömyyskorvaushakemusten välittömällä hyväksymisellä (kelpoisuustarkastukset suoritetaan jälkikäteen prosessin nopeuttamiseksi). Lisäksi asumisen hintakriteeriä on väljennetty (kelpoisuus työttömyysturvaan voi joissakin tapauksissa edellyttää muuttamista edullisempaan asuntoon). Kuten monissa muissa maissa itsenäisten ammatinharjoittajien pääsyä työttömyysturvan piiriin on helpotettu.

Lomautukset ja ”Kurzarbeit” vastaavat pitkälti toisiaan

Saksassa laajasti käytettyä lyhennetyn työajan Kurzarbeit-järjestelmää on pidetty erityisen hyvin koronakriisiin soveltuvana työmarkkinoiden jouston muotona. Samansuuntainen järjestelmä on

muodossa tai toisessa käytössä monissa maissa (mm. Itävalta, Sveitsi ja Suomi). Pohjimmiltaan kyse on järjestelmästä, jossa työntekijä lomautetaan osa-aikaisesti tai kokoaikaisesti määräajaksi ilman, että työsuhde katkeaa. Tilapäisesti työttömiksi joutuvien työntekijöiden toimeentuloa rahoitetaan julkisin varoin palkkatuen tai työttömyysturvajärjestelmän kautta.

Suomen lomautusjärjestelmä vastaa pitkälti Saksan järjestelmää. Molempia järjestelmiä on käytetty merkittävänä työmarkkinoiden jouston kanavana niin aikaisemmissa kriiseissä kuin koronapandemian aikana. Suomessa lomautettujen palkkojen menetyksiä korvataan oikeudella työttömyysturvaan lomautusjakson aikana, kun Saksassa työntekijöille maksetaan 60–67 prosenttia ansioista lyhennetyn työajan osalta julkisin varoin (eräänlainen palkkatuki). Molemmat järjestelmät tarjoavat tärkeän kanavan työvoimakustannusten tilapäiseen vähentämiseen.

Suomessa lomautukset ovat usein kokoaikaisia lomautusjakson ajan, kun Saksassa osa-aikaisuus on Kurzarbeitin tyypillinen piirre. Molemmissa järjestelmissä kuitenkin niin kokoaikainen kuin osa-aikainenkin lomautus ovat mahdollisia. Suomessa lomautusten kokoaikaisuus ei ole niinkään lomautusjärjestelmän ominaisuus, vaan se heijastaa osa-aikatyön suhteellisen vähäistä käyttöä Suomen työmarkkinoilla ylipäätään. Saksassa tyypillinen osa-aikaisten lomautusten käyttö saattaa olla joissakin suhteissa hyvä ominaisuus. Lomautuksen aikana työntekijät pysyvät tiiviimmin kytkettynä työpaikkaan, ja jotkut koko-aikaisen lomautuksen lieveilmiöt saattavat jäädä vähäisemmiksi. Osa-aikainen lomauttaminen saattaa myös sopia paremmin talouden asteittaiseen palautumiseen. Tällöin etenkään pienen työnantajan ei tarvitse odottaa, kunnes työtä riittää kokoaikaiselle työntekijälle, vaan työhön voidaan ottaa työntekijä tarvittaviksi tunneiksi talouden toipumisen aikaisemmassa vaiheessa.

Lomautusjärjestelmään tai lyhennetyn työajan järjestelmään on useissa maissa tehty (määräaikaisia) muutoksia työpaikkojen säilyttämiseksi ja yritysten hengissä pitämiseksi yli akuutin kriisivaiheen. Suomessa lomautusten toimeenpanoa on helpotettu lyhentämällä lomautusilmoitusaika 14 päivästä 5 päivään ja laajentamalla lomautukset koskemaan myös määräaikaisia työntekijöitä.[3]

Saksassa on myös väljennetty Kurzarbeitin ehtoja mm. laskemalla minimiosuutta yrityksen työntekijöistä, joita Kurzarbeit koskee, kolmanneksesta 10 prosenttiin ja luopumalla osittain tai kokonaan negatiivisesta saldosta yrityksen työaikapankissa ennen Kurzarbeitin käyttöönottoa. Lisäksi kelpoisuus Kurzarbeit-tukeen on laajennettu vuokratyöntekijöihin, ja liittovaltio korvaa täysimääräisesti sosiaaliturvamaksut (yleensä valtio kattaa 50 % ja työnantaja 50 %).

Ruotsissa on luotu uusi lomautusjärjestelmä, jossa tukitaso on huomattavasti aiemman lyhennetyn työajan järjestelmän tukitasoa korkeampi. Mallissa työntekijä saa yli 90 prosenttia palkastaan, mutta työnantajien palkkakustannukset voidaan puolittaa, sillä julkinen sektori kattaa

suuremman osan kustannuksista. Tanskassa on päätetty kattaa vaikeuksissa oleville yrityksille 75 % työntekijöiden palkoista (enintään 23 000 kruunua kuukaudessa), jos yritykset lupaavat olla vähentämättä henkilöstöä kolmen kuukauden mittaisella tukijaksolla. Norjassa lomautetuille taataan 100 prosentin korvaus 599 148 kruunun vuosipalkkaan saakka. Työpaikkojen säilymistä on tuettu Alankomaissa ja Saksassa palkkatuen lisäämisellä työntekijöille, joiden työt ovat vähentyneet tai loppuneet kriisin seurauksena. Koronapandemian yhteydessä myös Espanjassa (ERTE) ja Ranskassa (chomage partiel) on lisätty näihin toimiin käytetyn rahan määrää.

Tavoitteena on että työsuhteet säilyisivät, sillä talouden elpyminen hidastuu, jos yrityksillä kuluu aikaa uusien työntekijöiden palkkaamiseen.

Avaamislausekkeilla joustoa myös elpymisvaiheessa

Avaamislausekkeet ovat Saksassa varsin yleisessä käytössä oleva työehtojen yritystason jousto, joka sopii hyvin kriisiolosuhteisiin. Myös kriisilausekkeiksi kutsutut avaamislausekkeet tarjoavat mahdollisuuden sopia yrityksissä työehdoista, lähinnä palkoista ja työajoista, toisin kuin työehtosopimuksissa on määrätty. Suomessa työehtosopimusten yleissitovuus on laaja ja avaamislausekkeiden käyttö vähäistä.

Avaamislausekkeissa voidaan määrittää poikkeamisen perusteet, ja ne voivat mahdollistaa esimerkiksi palkan alentamisen määräajaksi. Palkan alennuksia koskevat avaamislausekkeet saattaisivat talouden rajoittamistoimien aikana tuoda riittävästi joustoa työpaikkojen säilyttämiseksi osassa yrityksiä, joskin se voi olla riittämätön jousto sellaisille yrityksille, joiden liikevaihto tyrehtyy lähes kokonaan (esim. ravintola-ala). Sen sijaan talouden palautumisvaiheessa määräaikaiset palkkajoustot saattavat edesauttaa työllisyyden nousua.

Työntekijöitä systeemisesti tärkeille aloille

Saksassa on ryhdytty toimenpiteisiin riittävän työvoiman varmistamiseksi lähinnä systeemisesti merkityksellisille työpaikoille. Suomessakin on käyty keskustelua esimerkiksi ulkomaisen työvoiman puutteesta johtuvista ongelmista maataloudessa ja terveydenhuollon henkilöstörajoitteista esimerkiksi virustestauksessa.

Saksassa lievennetään Kurzarbeit-työntekijöiden rajoituksia koskien muista työsuhteista kertyviä palkkatuloja, jos he Kurzarbeit-jakson aikana työskentelevät systeemisesti merkittävillä aloilla (mm. terveys, maatalous, julkinen hallinto jne.). Myös veroista ja sosiaaliturvamaksuista vapautettujen marginaalitöiden (ns. minijobs) enimmäiskestoa pidennetään kausityössä riittävän työpanoksen turvaamiseksi mm. maataloudessa. Eläkeläisten paluuta työhön helpotetaan mahdollistamalla työnteko ilman eläkkeiden leikkauksia.

Verotuet ja verokannat

Veronalennuksilla on suoriin yritystukiin nähden se hyöty, että ne ovat hallinnollisesti keveämpiä. Suorien yritystukien käyttö edellyttää niitä hakevien yritysten etukäteisanalysointia ja valvontaa väärinkäytösten estämiseksi. Tämä hidastaa prosessia ja sitoo resursseja. Sitä vastoin veronalennuksiin liittyvä valvonta hoituu luontevasti muun verotukseen liittyvän valvonnan yhteydessä. Veronalennuksiin liittyy myös yleisesti pienempi väärinkäytösten riski kuin suoriin yritystukiin, ja veronalennukset kohdistuvat todennäköisesti yritystukia tasaisemmin kohdeyrityksiin. Toisaalta sekä yritystuet että veronalennukset voivat kohdistua myös yrityksiin tai investointeihin, jotka eivät tarvitsisi tukea.

Muissa Pohjoismaissa on koronaviruksen makrotaloudellisten vaikutusten lieventämiseksi tehty joitakin veronalennustoimia. Näitä ovat arvonlisäverokantojen lasku, sosiaaliturvamaksun lasku, verojen maksun lykkääminen ja tämän vuoden tappioiden kohdistaminen edellisten vuosien verotettaviin voittoihin.[4] Näistä kaksi jälkimmäistä on tehty myös Yhdysvalloissa.

Norjassa on laskettu alennetun arvonlisäverokannan veroprosenttia 12 %:sta 6 %:iin maksujaksolle 1.4.–31.10.2020. Alennettua 12 %:n arvonlisäverokantaa sovelletaan mm. matkustajaliikenteeseen, majoitukseen, julkiseen radio- ja TV-lähetystoimintaan sekä elokuva-, urheilutapahtuma-, huvipuisto- ja elämyskeskuslippuihin.[5]

Suomessa Norjan alennettua 12 %:n arvonlisäverokantaa vastaa lähinnä alennettu 10 %:n arvonlisäverokanta, jonka sovellusalaan kuuluvat kirjat, sanoma- ja aikakauslehdet, lääkkeet, liikuntapalvelut, elokuvanäytökset, kulttuuri- ja viihdetilaisuuksien sisäänpääsymaksut, henkilökuljetukset, majoituspalvelut sekä televisio- ja yleisradiotoiminnasta saadut korvaukset. Jos ALV-kantojen alentamista pohdittaisiin Suomessa, kyseeseen voisi periaatteessa tulla myös 14 %:n arvonlisäverokanta, koska ovensa sulkemaan joutuneet ravintolat ovat tämän arvonlisäverokannan alaisia. Tosin ravintola- ja ateriapalveluiden (ei alkoholijuomat) lisäksi tätä verokantaa sovelletaan myös mm. elintarvikkeisiin.

Arvonlisäverokantojen laajan alentamisen sijaan arvonlisäveronlaskut voitaisiin myös kohdentaa koronaviruksesta eniten kärsiviin toimialoihin. Tämä olisi kuitenkin hallinnollisesti raskaampaa ja voisi heikentää verojärjestelmän tehokkuutta. Lisäksi EU-sääntely rajoittaa yhdessä maassa käytettävien erisuuruisten arvonlisäverokantojen määrää.

Arvonlisäveronlasku auttaisi kriisin akuutissa vaiheessa toimintaansa jatkavia ja siten liikevaihtoa ylläpitäviä yrityksiä. Kriisistä toipumisen aikana toimenpide auttaisi kaikkia arvonlisäveron laskun kohteena oleva yrityksiä, jotka voisivat siten esim. helpommin suoriutua kriisin aikana kertyneistä veloistaan. Toisaalta on selvää, että ALV-kantojen alentaminen pienentäisi merkittävästi julkisia

tuloja kohdistuessaan laajasti sellaisiinkin yrityksiin, jotka eivät kärsi koronakriisin talousvaikutuksista.

Sekä Ruotsissa että Norjassa myös työnantajan sosiaaliturvamaksuja on leikattu lyhytaikaisesti. Ruotsissa pienten ja keskisuurten yritysten työnantajan eläkemaksua on leikattu ajalla 1.3.–30.6.2020. Norjassa työnantajan sosiaaliturvamaksua on leikattu neljällä prosenttiyksiköllä kahta kuukautta vastaavaksi ajaksi.

Ruotsissa yrityksille on annettu mahdollisuus lykätä enintään kolmen kuukauden sosiaaliturvamaksujen, ALV:n ja palkkaveron ennakonperintätilitysten maksua 12 kuukaudella. Myös vuosittain ilmoitettavan arvonlisäveron maksua voidaan lykätä. Norjassakin yrityksille on annettu mahdollisuus lykätä verojen ja arvonlisäveron maksua. Aikaisempien kokemusten perusteella maksujen lykkäykset kannattaa suunnitella niin, ettei yrityksille lankea lykättyjä maksuja tulevaisuudessa liian nopeasti ja ylipäätään maksuja liikaa samanaikaisesti.

Norjassa tappiollisille yrityksille on annettu mahdollisuus kohdistaa tappionsa edellisten vuosien verotettaviin voittoihin. Tappiollisten yritysten omistajat voivat myös maksaa varallisuusveron tavanomaista myöhemmin. Ruotsissa pienet ja keskisuuret yritykset voivat hakea vuoden 2019 ennakkoveron palautusta ja maksaa tämän veron myöhemmin tai käyttää sen pohjana olevat verotettavat voitot tulevaisuuden tappioita vastaan.

Yhteenveto

Koronapandemiaan liittyvillä talouden rajoitustoimilla on suuret vaikutukset yritysten toimintaan, työllisyyteen ja kotitalouksien toimeentuloon. Talouspoliittisilla toimilla voi olla merkittäviä vaikutuksia välittömästi, mutta toimet vaikuttavat keskeisesti myös pitkän aikavälin talouskehitykseen.

Eri maissa toteutetut toimet, joilla pyritään torjumaan koronapandemian ja talouden rajoitustoimien aiheuttamaa taloudellisen toiminnan hiipumista, ovat osin samankaltaisia. Näennäisestä samankaltaisuudestaan huolimatta niissä on eroja, jotka voivat keskeisesti vaikuttaa toimen välittymiseen ja tehoon. Esimerkkinä tästä on osittaisten tai täydellisten valtion takausten vaikutus rahoituksen välittymiseen yrityksille. On myös huomattava, että erityistoimien tarve vaihtelee maittain. Esimerkiksi Saksassa työmarkkinoilla on järjestelmään sisäänrakennettuna monenlaisia joustoja kuten lyhennetyn työajan järjestelmä, kriisilausekkeet, työaikapankit ja laajaa paikallista sopimista, jotka kriisiolosuhteissa toimivat puskureina. Suomessa järjestelmää luonnehtii työehtojen osalta jäykkyys, jossa esimerkiksi palkkajäykkyys ja suhteellisen vähäinen paikallinen sopiminen estävät talouden sopeutumista poikkeusoloissa. Joustoista päätetään erikseen kriisiolosuhteissa, mikä sopii huonosti tilanteeseen, jossa nopea reagointi on tarpeen.

Lisäksi kiireessä luodut ratkaisut voivat aiheuttaa tahattomia sivuvaikutuksia.

Toistaiseksi toimet eri maissa ovat kohdistuneet enimmäkseen akuutin kriisin hoitamiseen. Talouden toipumisvaiheen toimia tulisi suunnitella hyvissä ajoin, jotta kotitalouksien ja yritysten ahdinko ei jatku tarpeettoman pitkään eikä pandemiakriisistä syntyisi tarpeettoman pitkää varjoa.

Viitteet

1. Tässä muistiossa ei tarkastella keskuspankkien toimia. On kuitenkin tärkeää huomata, että valtioiden ja keskuspankkien toimet tukevat toisiaan. Valtiot esimerkiksi antavat takauksia, joilla vähennetään pankkien luottoriskiä ja helpotetaan niiden luotonantoa. Euroalueella EKP tarjoaa pankeille riittävästi rahoitusta likviditeettiriskin poistamiseksi ja varmistaa, että rahoitusolot pysyvät suotuisina ja tukevat koko taloutta. EKP on lisäksi kohdentanut toimiansa niin, että ne hyödyttävät erityisesti pieniä yrityksiä, ammatinharjoittajia ja yksityishenkilöitä. ↑
2. Bruegel (2020). The fiscal response to the economic fallout from the coronavirus. OECD (2020) Tackling coronavirus (COVID-19): Country Policy Tracker. ↑
3. Muutokset ovat määräaikaisia ja ne ovat voimassa 30.6.2020 saakka. ↑
4. Lähteinä on käytetty pääasiassa IMF (2020) Policy Responses to COVID-19: Policy Tracker, 3.4.2020 ja OECD (2020) Tackling coronavirus (COVID-19): Country Policy Tracker, 3.4.2020. ↑
5. Norjan verohallinto (2020), https://www.skatteetaten.no/en/package-of-measures-in-connection-with-the-coronavirus-situation/#merverdiavgift ↑

Asiasanat

korona, koronavirus, talouspolitiikka, työmarkkinat, verotus, yritysrahoitus